

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1.011

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

EVOLUTION AND PROSPECTS OF AUTOMATION OF ACCOUNTING AND SUBMISSION OF THE REPORTING OF THE ENTERPRISES OF UKRAINE

Курган Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Kurhan Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Business consulting,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті досліджено еволюційні процеси розвитку автоматизації бухгалтерського обліку в Україні. Пояснено, що впровадження прогресивних ІТ-рішень до облікової практики вітчизняних підприємств відбувалося під впливом цифрових трансформацій бізнес-процесів, а також шляхом державних законодавчих ініціатив. Запропоновано класифікацію форм подання звітності підприємствами України, які еволюційно змінювали одна іншу: графічна, комбінована, електронні XML, XBRL-форми, інтерактивна звітність майбутнього. Детально описано особливості форм і вимоги до рівня комп'ютеризації бухгалтерії за кожної з них. Розроблено переліки знань, умінь та практичних навичок, якими мав володіти бухгалтер-професіонал для належного виконання посадових обов'язків за різних форм подання звітності, діючих в Україні. Обґрунтовано, що в ході подальшої глобальної цифровізації економіки очікується впровадження інтерактивної звітності у формі агрегованих облікових баз даних, тому в майбутньому для бухгалтера-спеціаліста однаково важливо мати фахову теоретичну підготовку та знати актуальні ІТ-технології обліку та звітування.

Ключові слова: електронна звітність, форма подання звітності, XBRL, XML, таксономія, цифровий підпис, база облікових даних.

В статье исследованы эволюционные процессы развития автоматизации бухгалтерского учета в Украине. Объяснено, что внедрение прогрессивных IT-решений учетной практики отечественных предприятий происходило под влиянием цифровых преобразований бизнес-процессов, а также путем государственных законодательных инициатив. Предложена классификация форм представления отчетности предприятиями Украины, которые эволюционно сменяли друг друга: графическая, комбинированная, электронные XML, XBRL-формы, интерактивная отчетность будущего. Подробно описаны особенности форм и требования к уровню компьютеризации бухгалтерии по каждой из них. Разработаны перечни знаний, умений и практических навыков, которыми должен обладать бухгалтер-профессионал для надлежащего исполнения должностных обязанностей при различных формах представления отчетности, действующих в Украине. Обосновано, что в ходе дальнейшей глобальной цифровизации экономики ожидается внедрение интерактивной отчетности в форме агрегированных учетных баз данных, поэтому в будущем для бухгалтера-специалиста одинаково важно иметь профессиональную теоретическую подготовку и знать актуальные IT-технологии учета и отчетности.

Ключевые слова: электронная отчетность, форма представления отчетности, XBRL, XML, таксономия, цифровая подпись, база учетных данных.

Continuous development of the globalized digital economy carries out irreversible influence on practice of accounting and reporting of Ukrainian enterprises. Therefore scientists do not manage to fill in due time the theory and methodology of accounting with developments devoted to realities implementation of IT technologies. The available theoretical researches of automation of account are focused on questions of account in databases, or devoted to the software of an electronic format of the reporting. At the same time for today the chronology of automation of accounting of the enterprises of Ukraine is not investigated. Also theorists of account still did not investigate a question of changes of requirements of the Ukrainian employers to skills, abilities and knowledge of the accountant during intensive implementation of IT technologies to business processes. Evolutionary developments of accounting automation in Ukraine were investigated in article. The author explained that introduction of progressive IT-solutions to accounting practice of the domestic enterprises happened under the influence of digital transformations of business processes and also changes of the state legislation. The author developed classification of forms of submission of the reporting by the enterprises of Ukraine which evolutionarily changed one another, including: graphic, combined, electronic XML, XBRL-form, the interactive reporting of the future. Features of each form and relevant requirements to the level of automation of accounts department were described in details. Implementation of IT technologies to business influenced accounting functions. The employee has to have more and more professional knowledge and special skills to work at the accountant's post. Introduction of each following form of submission of financial statements in Ukraine means that the list of requirements to competences of the professional accountant becomes more. In article the author developed lists of knowledge, abilities and practical skills of the accountant for successful accomplishment of job responsibilities at the different forms of submission of the reporting operating in Ukraine. It is expected, the interactive reporting in the form of aggregated accounting databases will be introduced during further digitalization of global economy.

Key words: *electronic reporting, form of submission of the reporting, XBRL, XML, taxonomy, digital signature, accounting database.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Бурхливий безупинний розвиток глобалізованої цифрової економіки здійснює невідворотний та незворотний вплив на практику ведення бухгалтерського обліку та складання звітності українських підприємств. За останні десять років за вимогою законодавців вітчизняним обліковцям довелося опанувати електронний документообіг для звітування державним органам, цифрові підписи та печатки, електронний кабінет платника податків. Облікові дані сучасних компаній вносяться до баз даних, що конструюються або у спеціальному програмному середовищі, встановленому локально на робочому місці бухгалтера, або на платформах «хмарних» обчислень. В Україні законодавчо окреслено інноваційні зміни облікової практики найближчих років – упровадження цифрової технології XBRL для складання фінансової звітності підприємств у єдиному цифровому форматі [1]. Зазначені докорінні модифікації практики ведення бухгалтерії є настільки швидкими, що теорія і методологія бухгалтерського обліку не встигають наповнюватися розробками, присвяченими реаліям упровадження ІТ-технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Процеси впровадження ІТ-технологій до бухгалтерського обліку підпорядковані інформаційним запитам користувачів звітності, найвибагливішими з яких є державні органи та інвестори. Екстеренсення масивів облікової інформації до електронних баз даних здійснюється здебільшого під впливом того, що в процесі становлення цифрової економіки користувачі все частіше вимагають

оновленої, більш зручної та інформативної форми подання звітності. Сьогодні технологічно це виразилося в тому, що обліковці використовують програмні продукти для ведення обліку господарської діяльності (фінансового, податкового, управлінського) у базах даних та програмні продукти для складання та подання звітності користувачам, тому теоретичні дослідження автоматизації обліку аналогічно сфокусовані або на формуванні облікових баз даних, або на питаннях програмної підтримки електронного формату звітування.

Застосовність окремих ІТ-технологій для облікових потреб вивчали М.С. Попович (протоколи комунікацій NFC), М.М. Бенько (систематизував наявні програмні продукти для ведення бухгалтерського обліку), О.В. Онищенко (ERP-системи), Р.І. Мачуга й А.О. Музиченко (технології візуалізації, «хмарні» рішення в обліку), А.М. Грінко (GRM-системи). Відносно небагато наукових робіт присвячено перспективним інформаційним технологіям бухгалтерського обліку. Слід відзначити оглядові дослідження І.Й. Плікуса, В.А. Осмятченко, які описали наявні концепції обробки та передачі інформації (RTA, EDI, XBRL), «хмарні технології» обчислення, а також указали інноваційні технології (блокчейн, штучний інтелект), що в перспективі модернізують та докорінно змінять бухгалтерський облік.

Н.М. Бондаренко, А.В. Озеран, В.Г. Лопатовський, В.М. Метелиця досліджували проблематику законодавчої стандартизації фінансової звітності вітчизняних підприємств з огляду на їх розмір та галузь господарювання. Питання сутності та переваг застосування цифрової XML- та XBRL-звітності висвітлено у наукових працях Ч. Хоффман, Дж. Войла, Б. Тре-

віса, Ю. Кунзлера, М.В. Роттера, С. Дженкінса, Дж. Хендлера, Т. Солонідеса, С.В. Івахненкова, А.О. Мелашенко. Доцільність та послідовність упровадження таксономії електронної фінансової звітності в Україні розробляли С.Ф. Голов, Т.І. Єфіменко, М.В. Кузуб, Т.В. Журавльова, О.В. Мельниченко, Г.М. Білецька, І.О. Дземішкевич.

Ключові компетенції, якими має володіти бухгалтер у сучасну епоху інформаційних технологій, досліджували А.А. Солоненко, І.І. Плікус, І.М. Вигівська, В.С. Церклевич, С.Р. Аббас, М.Т. Теловата.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на численність наявних розробок, сьогодні не досліджено хронологію розвитку бухгалтерського обліку підприємств України, протягом якої відбулися його автоматизація, насичення цифровими технологіями та залучення до інформаційних Інтернет-потоків. Також теоретиками-обліковцями досі не було розроблено питання змінюваності вимог вітчизняних роботодавців до навичок, умінь та знань фахівця-обліковця в ході інтенсивного насичення бізнес-простору ІТ-технологіями. Цікаво порівняти переліки основних компетенцій, необхідних для роботи на посаді бухгалтера, за різних форм подання звітності, що використовувалися в Україні.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є розроблення класифікації форм, у яких підприємства України подавали звітність користувачам (передусім державним органам), із 1991 р. дотепер у міру впровадження ІТ-технологій до бухгалтерського обліку, а також визначення фахових компетенцій, якими мав володіти бухгалтер-професіонал на різних етапах автоматизації обліку та звітування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні комерційні підприємства в необхідному обсязі та в установлені терміни мають подавати органам виконавчої влади звітність: фінансову і статистичну – до Державної служби статистики; податкову – до Державної фіскальної служби. Податкова звітність заповнюється підприємствами – платниками податків із дотриманням норм ПКУ [2]. Під час складання фінансової звітності суб'єкти господарської діяльності, які відповідають критеріям ст. 12.1 Закону про бухгалтерський облік [3], повинні дотримуватися концептуальної основи МСФЗ [4]. Усі інші підприємства зобов'язані подавати або повний комплект фінансової звітності за НП(С)БО 1, або спрощену фінансову звітність із дотриманням вимог П(С)БО 25 (для суб'єктів малого бізнесу) [5]. Отже, у нашій країні саме держава є центральним користувачем звітності, оскільки встановлює вимоги до неї, визначає її форми та зміст.

У 90-ті роки ХХ ст. українські підприємства подавали як фінансову, так і податкову звітність виключно на паперових бланках, які містили стандартизовані таблиці, зазначаючи свої реквізити, наявні показники та завіряючи ці дані підписами відповідальних осіб та печаткою. Щоб підготувати звітність у такій формі, не було необхідності в обчислювальній техніці, тому бухгалтерський облік багатьох підприємств вівся на паперових носіях: вручну заповнювалися первинні документи, синтетичні та аналітичні регістри (журнали, відомості, меморіальні ордери), писалася головна книга, на основі якої розраховувалися показники звітності та записувалися у затверджені бланки. Водночас прогресивно орієнтоване керівництво підприємств почало обладнувати робочі місця бухгалтерів комп'ютерами зі спеціальними програмами для ведення облікових баз даних (наприклад, платформа 1С, «Парус», «Дебет+»). Перевагою автоматизованого обліку є передача частини функцій від людини-виконавця обчислювальній техніці, що дає змогу уникати математичних помилок, мінімізувати негативний вплив «людського фактору» (наприклад, неухважність), зменшити й оптимізувати кількість ділових паперів; безпомилково і швидко заповнювати реквізити первинних документів (рахунків-фактур, платіжних доручень, видаткових накладних, ін.); оперативно обробляти інформаційні масиви; швидко формувати необхідні регістри за встановлений період із заданими параметрами даних (оборотно-сальдові відомості, касові книги, ін.); надавати аналітику в наочному вигляді (таблиці, діаграми, графіки).

У ході поступової комп'ютеризації ділових процесів із початку 2000-х років на вимогу податкових та статистичних державних органів бухгалтери почали звітувати, подаючи й надалі заповнені та підписані паперові бланки, але додаючи файли звітів на переносних електронних носіях, створені у програмах MS Office або вивантажені з облікових баз даних у заданих форматах. Вимога надання електронних образів звітності сприяла прискоренню автоматизації бухгалтерського обліку підприємств та подальшому розповсюдженню облікових програмних продуктів. Графічні образи паперових форм звітності переносилися до комп'ютерів державних служб, але були непридатні для проведення автоматизованого аналізу, тому в 2013 р. було затверджено Формат (стандарт) електронного документа звітності суб'єктів господарювання [6], який регламентував упровадження універсальної мови електронних документів – XML (англ. eXtensible Markup Language – розширювана мова розмітки). Фізично звітність у форматі XML-документу являє собою файл, який не є набором графічних таблиць, а містить у собі алгоритм для формування звітних форм і необхідні для цього дані. За допомогою спеціальних програмних маркерів та тегів упорядковуються

елементи даних, вкладеність і послідовність яких формують структуру і зміст електронного XML-документа, що є зрозумілим і для людини (оскільки може приймати вид тексту), і для комп'ютера (XML є мовою програмування).

Упровадження в Україні єдиного електронного XML-формату звітування означало відмову від формацентричного підходу до подання звітності та перехід до датацентричного (від англ. data – дані). До 2013 р. інформаційний зміст звітності, представленої на паперових носіях, визначався формою подання. Законодавчо регламентовані бланки забезпечували аналітичність та порівняність звітності в процесі прочитання, однак не було можливості оперативного всебічного аналізу та контролю великих масивів звітної інформації. Після впровадження єдиного стандарту електронної звітності [6] відбувся перехід до нової технології збору звітності – в електронній XML-формі з накладанням цифрових підписів та печаток, із поданням до державних виконавчих органів шляхом використання або безкоштовного програмного забезпечення, яке надається ДФС (OPZ, Електронний кабінет платника податків, Єдине вікно надання електронної звітності) [7], або комерційних програм (iFin, МEdoc, «Соната», «1С-Звіт», Taxer, «Арт-звіт+»). Відтоді значно підвищилася якість звітної інформації для користувачів – державних органів, які стали отримувати оцифровані дані звітності в чіткій відповідності до регламентованих графічних форм. Унеможливлена вірогідність помилок оформлення або повноти звітності. Електронна звітність підприємств має стандартизований зміст, обсяг і структуру, що дає змогу швидко обробляти значущі масиви даних за допомогою ІТ-ресурсів і приймати оперативні рішення. Отже, відмінністю датацентричного підходу до подання звітності є наявність базисної багатомірної моделі даних, яка гарантує порівняність показників звітності навіть у разі зміни звітних форм (бланків).

Державна вимога до звітування виключно в електронному XML-форматі ознаменувала остаточний перехід вітчизняних суб'єктів господарювання до автоматизованого бухгалтерського обліку. Кожному підприємству, крім програми для ведення облікової бази даних, із 2013 р. стало необхідним мати цілодобовий доступ до мережі Інтернет, відкрити акаунт платника податків на Інтернет-сервісі ДФС, а також придбати програму для подання XML-звітності (або скористуватися програмним забезпеченням ДФС) та сертифікати на цифрові підписи та печатки.

Таким чином, в Україні значущим рушійним чинником автоматизації бухгалтерського обліку бізнес-суб'єктів є держава, яка поступово впроваджує такі форми подання звітності, що відповідають поточним реаліям комп'ютеризації економічних відносин. З огляду на проведене дослідження й описані факти, пропонується від-

окремлювати такі еволюційні форми подання звітності підприємств України: графічна, комбінована, електронна XML-форма, електронна XBRL-форма, інтерактивна звітність. Кожну форму подання звітності детально охарактеризовано в табл. 1. Графічна і комбінована форми є вже історично пройденими; XML-форма відповідає сьогоденню. XBRL-формат звітування, оскільки 28.05.2019 НКЦПФР оголосила про початок функціонування Системи фінансової звітності в єдиному електронному форматі XBRL, а також аносувала запуск необхідного для цього програмного забезпечення та спеціалізованого вебсайту [1]. Законом про бухгалтерський облік [3] (у поточній оновленій редакції) затверджено перелік суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані складати фінансову звітність (у тому числі консолідовану) у форматі XBRL, дотримуючись європейських МСФЗ [4] із застосуванням таксономії, а саме це: публічні акціонерні товариства; підприємства, що мають суспільний інтерес; підприємства з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення; підприємства, які здійснюють види діяльності з переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України, а також підприємства, що самостійно вирішили за доцільне застосовувати МСФЗ для складання фінансової звітності [3]. Фінансова звітність усіх інших суб'єктів господарювання, а також уся податкова та статистична звітність і надалі будуть подаватися до державних органів в електронній XML-формі.

XBRL (англ. eXtensible Business Reporting Language – розширювана мова ділової звітності) – це відкритий стандарт подання електронної фінансової звітності за МСФЗ, який є загальноновизнаним у країнах ЄС та США й широко застосовується там податковими органами, банками, статистичними агентствами, регуляторами ринків цінних паперів. Рада з МСФЗ офіційно рекомендує XBRL-форму для складання електронної звітності за нормами МСФЗ [1]. В Україні впровадження XBRL-стандарту, по-перше, є кроком подальшого зближення вітчизняного та європейського облікового законодавства; по-друге, забезпечує єдиний універсальний формат фінансової звітності, яку отримують від підприємств регулятори фінансового ринку; по-третє, завдяки таксономії XBRL досягається більша уніфікація даних, що значно спрощує їх аналіз під час подальшої програмної обробки.

XBRL-звітність базується на XML-мові програмування та викладених у таксономіях описах наборів метаданих, що описують склад статей звітів, показники і взаємозв'язки між ними. Фонд міжнародних стандартів фінансової звітності (Великобританія, м. Лондон) випустив таксономію фінансової звітності за МСФЗ для України, офіційний переклад якої Міністерство фінансів України затвердило 07.12.2018 Нака-

Таблиця 1

Еволюція форм подання звітності підприємств України (розробка автора)

Форма подання	Особливості форми подання звітності
1. Графічна форма подання звітності на паперових носіях (1991 р. – початок 2000-х років)	Звітність формується і подається користувачам виключно у паперовому вигляді, завіряється «живими» підписами і печаткою. Звітність стандартизована завдяки затвердженим реквізітам і таблицям з кількісними і грошовими показниками. Для надання звітності необхідно заповнити бланки, у комп'ютеризації бухгалтерії немає потреби.
2. Комбінована форма подання звітності на електронних та паперових носіях інформації (початок 2000-х років – 2013 р.)	Звітність формується в електронному вигляді в обліковій базі, що ведеться у бухгалтерській програмі («1С: Підприємство», «Дебет+», Bookkeeper SaaS, «Ананас», «MASTER Бухгалтерія», Athena, GrossBe, Tria, ін.). Із бази звітність вивантажується і зберігається як файл на електронному носії (дискета, диск, флеш-накопичувач). Користувачам звітність подається одночасно в електронному та роздрукованому вигляді (із «живими» підписами і печаткою). Для підготовки звітності необхідна комп'ютеризація бухгалтерії – встановлення облікового програмного забезпечення або застосування «хмарних технологій» обробки та зберігання бухгалтерських даних на серверах в Інтернеті (IaaS, SaaS, PaaS).
3. Електронна XML-форма подання звітності (2013 р. – дотепер [6])	Звітність формується у зашифрованому електронному вигляді (у XML-форматі) на базі використання спеціальних програм для звітування (OPZ, iFin, MEdoc, ін.) із накладанням електронних цифрових підписів та печатки; надсилається користувачам у режимі онлайн через мережу Інтернет [7]. Для підготовки та подання звітності необхідно: а) наявність облікового програмного забезпечення – бази даних, яка здатна здійснювати обмін інформацією з програмою для звітування; б) наявність програми для звітування в електронному вигляді та сертифікатів на цифрові підписи та печатки; в) вільний доступ до мережі Інтернет для обміну XML-файлами з користувачами (передусім із ДФС та іншими державними установами).
4. Електронна XBRL-форма подання фінансової звітності (за таксономією) (2018 р. – дотепер [3])	В Україні електронний XBRL-формат законодавчо передбачено з 01.01.2020 для фінансової звітності організацій, які зобов'язані її складати, згідно з МСФЗ, за таксономією [8]. Нині НКЦПФР розробляє електронний портал «Система фінансової звітності», який має забезпечити прийом, обробку, перевірку, розкриття фінансової звітності підприємств у єдиному електронному форматі XBRL [1]. Немає можливості для вивантаження даних із бухгалтерської бази у XBRL-форматі, тому необхідні додаткові програмні продукти для звітування (AMANA XBRL Cloud, Arkk XBRL Adapter, IPHIX, ParsePort XBRL IFRS, ін.). Вимоги для підготовки та подання звітності: а) наявність програми для звітування в електронному XBRL-вигляді та сертифікатів на цифрові підписи та печатки; б) вільний доступ до мережі Інтернет для передачі XBRL-файлів користувачам.
5. Інтерактивна звітність у формі баз облікових даних (перспектива)	Тенденцією подальшої еволюції звітності є надання користувачам багатомірних структур агрегованих облікових даних – звітних стандартизованих баз даних. Це забезпечить користувачам звітності оперативне програмне вирішення будь-яких аналітичних завдань. Підготовка та обробка масивів звітності компаній буде здійснюватися із залученням штучного машинного інтелекту.

зом № 983 [8]. Згідно з Наказом, 2019 р. є першим звітним періодом, за який підприємства, що зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти [3], мають подати електронну фінансову звітність у XBRL-формі на підставі таксономії за МСФЗ. Формування і прочитання економічної інформації XBRL-звітів можливі тільки з використанням спеціалізованого програмного забезпечення, яке для України розробляє ІТ-компанія VIZOR (Ірландія) в рамках технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку USAID [1].

Отже, XBRL-форма подання фінансової звітності (за таксономією МСФЗ) почне

використовуватися в Україні паралельно з уже функціонуючою XML-формою (табл. 1). Електронна звітність XBRL та XML-форматів є сполучною, проміжною ланкою між обліковою базою підприємства, що звітує, та інформаційними системами одержувачів звітних даних (наприклад, регуляторів фінансового ринку або інвесторів). Фізично відбувається передача строго типової, стандартизованої за показниками і структурою, структурованої за технічним стандартом бізнес-інформації через мережу Інтернет, а також відображення її на екранах користувачів за допомогою спеціальних програм.

Законодавчо ініційовані зміни у порядку звітування українського бізнесу, які відбулися протягом останніх п'яти років (табл. 1), означають становлення в державі датацентричної концепції звітування. Зростає значення формату і структури звітної інформації, що мають забезпечити швидкість та зручність їх автоматизованого аналізу, а зафіксоване графічне представлення даних (у вигляді таблиць, схем) не потрібне для програмної обробки і необхідне виключно для наочності їх сприйняття людиною на екрані комп'ютера. На думку автора, подальшою тенденцією описаного процесу є еволюція звітності у форму окремих агрегованих стандартизованих баз даних (п. 5 табл. 1). Такої ж думки дотримуються багато сучасних теоретиків обліку, наприклад О.Є. Ковальов, Р.І. Мачуга, В.А. Осмятченко, І.І. Плікус. Науковці прогнозують різні технічні рішення для функціонування інтерактивної звітності майбутнього. Є можливість застосування блокчейну для забезпечення достовірності даних, перспективною є ідея зберігання величезних масивів даних на «хмарних» ресурсах. Доцільною для застосування є концепція вітрин агрегованих облікових даних (англ. Aggregated Accounting Data Mart), яку було розроблено й впроваджено у власну діяльність глобальною аналітичною компанією Forrester Research, що займається дослідженнями ринку ІТ-технологій на базі восьми дослідницьких центрів у Канаді, США та ЄС. На думку автора, час інтерактивної звітності у формі баз облікових даних настане тоді, коли сучасна програмна інженерія модернізується на інтелектуальну інженерію, задіявши можливості штучного інтелекту для обробки масивів інформації, у тому числі бізнес-даних. У будь-якому разі обсяги звітних даних і надалі зростатимуть, відповідні інформаційні потоки ускладнюватимуться й ста-

ватимуть більш аналітичними і детальними, а порядок подання звітності набуватиме подальшої технологічності. Оскільки вітчизняні підприємства мають низьку інноваційну активність, впровадження наступної перспективної форми звітування логічно очікувати «зверху», законодавчим шляхом – зміни традиційно ініціюватиме держава.

Швидка модифікація форм подання звітності підприємствами України відбулася під впливом глобального бурхливого розвитку ІТ-технологій. Уже сьогодні бухгалтерський облік став повністю автоматизованим та залученим до Інтернет-потоків інформації. Звісно, що всі ці радикальні зміни безпосередньо вплинули на бухгалтерські функціональні обов'язки, для виконання яких фахівець має володіти сукупністю професійних знань, спеціальних умінь та навичок. Поглиблення автоматизації бухгалтерського обліку та впровадження кожної наступної форми подання фінансової звітності збільшує перелік вимог до компетенцій бухгалтера-професіонала. На рис. 1 наочно зображено, як із кожною новою формою звітування (табл. 1) зростає перелік фахових знань, умінь та навичок, необхідних для роботи на посаді головного бухгалтера.

Умовні позначення до рис. 1:

1 – знання вимог українського законодавства до ведення фінансового та податкового обліку підприємства; здатність до організації облікового процесу та паперового документообігу на підприємстві; вміння формувати та дотримувати облікову політику підприємства; здатність налагоджувати контрольно-аналітичні процеси, орієнтовані на інформаційне забезпечення управлінських рішень; вміння здійснювати фінансовий облік активів, капіталу, зобов'язань, доходів, витрат та фінансових результатів діяльності підприємства; вміння складати бухгалтерські про-

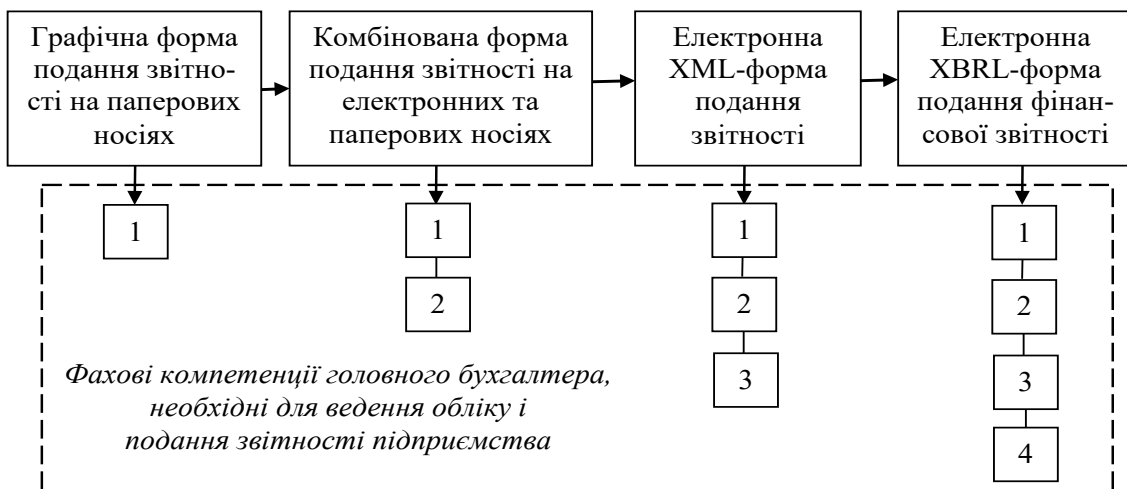

Рис. 1. Відповідність фахових знань, умінь та навичок головного бухгалтера підприємства діючій в Україні формі подання звітності

(розробка автора)

ведення та відповідні записи з документування та обліку господарських операцій; уміння скласти фінансову звітність за П(С)БО; здатність до ведення податкового обліку підприємства, складання та подання податкових звітів; навички ведення управлінського обліку та підготовки внутрішньої звітності; вміння інтерпретувати, аналізувати й використовувати інформацію, подану у звітності, для прийняття управлінських рішень;

2 – навички роботи з офісними програмами (у т. ч. знання пакета MS Office); знання та навички роботи з програмними продуктами (стаціонарними або «хмарними» платформами) для ведення фінансового, податкового, управлінського обліку у формі електронних облікових баз даних (наприклад, «1С: Підприємство», «MASTER Бухгалтерія»); знання і навички застосування міжнародних стандартів обліку (МСФЗ [5]); здатність до організації електронного документообігу підприємства; здатність до трансформації фінансової звітності, складеної за П(С)БО, у звітність за МСФЗ; уміння скласти звітність в електронній формі у базі даних, роздруковувати її, зберігати як файл на електронному носії для подання користувачам;

3 – здатність використовувати Інтернет-технології та сервіси для вирішення практичних завдань професійної діяльності; навички роботи з основними програмами електронного обігу документів (наприклад, МEdoc, iFin); уміння користуватися цифровим підписом і печаткою, оформлювати сертифікати для їх активації; вміння формувати і подавати електронну звітність у XML-форматі через мережу Інтернет; уміння розміщувати фінансову звітність, складену за МСФЗ, та аудиторський висновок на офіційному сайті підприємства;

4 – володіння англійською мовою; здатність скласти фінансову звітність підприємства за МСФЗ із застосуванням таксономії; навички роботи з програмними продуктами для складання та подання звітності за МСФЗ в електронному XBRL-форматі через Інтернет.

Як проілюстровано на рис. 1, професійна сфера бухгалтерського обліку та звітності знаходиться під безпосереднім впливом технологічного прогресу. ІТ-рішення дають змогу автоматизувати значущу частину бухгалтерської роботи: арифметичні розрахунки, введення, перевірку і збереження первинних даних, заповнення типових бланків та документів, побу-

дову зведених відомостей із заданою аналітикою, швидкісний обмін інформацією через глобальні й локальні мережі з контролюючими органами, контрагентами, керівництвом тощо. Виконання зазначених завдань комп'ютером не означає знецінення людського чинника, оскільки в першу чергу вивільнюється робочий час бухгалтерів, що витрачався на механічні ординарні обов'язки (наприклад, заповнення документів). Натомість, як свідчить рис. 1, зростає перелік компетенцій, необхідних професійному бухгалтеру. Сьогодні такий фахівець має володіти спеціалізованим софтом для ведення облікових баз даних та електронного звітування, вміти застосувати інструменти для ділового листування через Інтернет та підтримки віртуального співробітництва. У майбутньому знання актуальних цифрових технологій залишатиметься такою ж важливою вимогою до обліковця, як і наявність фахової теоретичної підготовки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Під впливом глобальних процесів цифровізації економіки в Україні за період 2013–2019 рр. упроваджено датацентричний підхід до подання електронної звітності (у XML-, XBRL-форматі), який уже було успішно апробовано у США та країнах ЄС. У роботі запропоновано класифікацію форм подання звітності підприємствами, які застосовували в Україні на різних етапах розвитку ІТ-технологій. Досліджено, як змінювалися вимоги роботодавців до компетенцій бухгалтера-професіонала під впливом законодавчо ініційованих переходів до нових форм звітування та постійного супутнього поглиблення автоматизації обліку. Визначено спектр знань, умінь та навичок, якими має володіти фахівець-обліковець сьогодні та на перспективу. Обґрунтовано, що за наявної тенденції подальших цифрових трансформацій бізнес-процесів очікується інтеграція платформ для ведення облікових баз та спеціальних програм для подання звітності, внаслідок чого буде винайдено ІТ-рішення для подання користувачам інтерактивної звітності у формі агрегованих баз облікових даних. Подальші дослідження автор планує присвятити розробленню детального переліку професійних компетенцій, якими в перспективі мають володіти випускники освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр» облікових спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). URL : <https://www.nssmc.gov.ua/2019/05/28/nktspr-nformu-pro-potchatok-funktsonuvannya-v-ukran-sistemi-fnansovo-zvtnost-u-format-xbrl> (дата звернення: 06.08.2019).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/stru#Stru> (дата звернення: 06.08.2019).
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 06.08.2019).

4. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL : <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/msfo> (дата звернення: 06.08.2019).

5. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx> (дата звернення: 06.08.2019).

6. Наказ Міністерства доходів і зборів України «Про затвердження Формату (стандарту) електронного документа звітності суб'єктів господарювання та Опису довідників, що публікуються з Форматом (стандартом) електронного документа звітності суб'єктів господарювання» від 29.11.2013 № 729. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0243-14> (дата звернення: 06.08.2019).

7. Офіційний портал Державної фіскальної служби України. Програмне забезпечення «Спеціалізоване клієнтське програмне забезпечення для формування та подання звітності до «Єдиного вікна подання електронної звітності». URL : <http://sfs.gov.ua/elektronna-zvitnist/spetsializovane-klientske-program> (дата звернення: 06.08.2019).

8. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження перекладу таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності» від 07.12.2018 № 983. URL : <https://news.dtk.ua/accounting/international-standarts/52768> (дата звернення: 06.08.2019).

REFERENCES:

1. Oficijnyj sajт Nacionalnoji komisiji z cinnykh paperiv ta fondovogho rynku (NKCPFR) [National Securities and Stock Market Commission]. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/2019/05/28/nktspr-nformu-pro-potchatok-funkcionuvannya-v-ukran-sistemi-fnansovo-zvtnost-u-format-xbrl> (accessed 6 August 2019).

2. Podatkovyj kodeks Ukrajinj [The Tax Code of Ukraine] vid 02.12.2010 r. № 2755-VI (zi zminamy i dopovnennjami). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/stru#Stru> (accessed 6 August 2019).

3. Zakon Ukrajinj «Pro bukhghaltersjkyj oblik ta finansovu zvitnistj v Ukrajinj» [The Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»] vid 16.07.1999 r. № 996-KhIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (accessed 6 August 2019).

4. Mizhnarodni standarty finansovoji zvitnosti [International Financial Reporting Standards]. Available at: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/msfo> (accessed 6 August 2019).

5. Polozhennja (standarty) bukhghaltersjckogho obliku [Provisions (standards) of accounting]. Available at: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx> (accessed 6 August 2019).

6. Nakaz Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrajinj «Pro zatverdzhennja Formatu (standartu) elektronnogho dokumenta zvitnosti sub'ektiv ghospodarjuvannja ta Opysu dovidnykiv, shho publikujutjsja z Formatom (standartom) elektronnogho dokumenta zvitnosti sub'ektiv ghospodarjuvannja» [The Order of the Ministry of income and collecting Ukraine «About a statement to the Format (standard) of the electronic document of the reporting of subjects of managing»] vid 29.11.2013 № 729. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0243-14> (accessed 6 August 2019).

7. Oficijnyj portal Derzhavnoji fiskalnoji sluzhby Ukrajinj [State Fiscal Service of Ukraine]. Proqramne zabezpechennja «Specializovane klijetsjke proqramne zabezpechennja dlja formu-vannja ta podannja zvitnosti do «Jedynogho vikna podannja elektronoji zvitnosti» [The specialized client software for formation and submission of the reporting in «A uniform window of submission of the electronic reporting»]. Available at: <http://sfs.gov.ua/elektronna-zvitnist/spetsializovane-klientske-program> (accessed 6 August 2019).

8. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrajinj «Pro zatverdzhennja perekladu taksonomiji finansovoji zvitnosti za mizhnarodnymy standartamy finansovoji zvitnosti» [Order of the Ministry of Finance of Ukraine «About the adoption of transfer of taxonomy of financial statements according to International Financial Reporting Standards»] vid 07.12.2018 r. № 983. Available at: <https://news.dtk.ua/accounting/international-standarts/52768> (accessed 6 August 2019).